

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALAR BILAN INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA XAMKORLIK QILISH

Gulboyeva Maftuna Norboyevna

*Surxondaryo viloyati Angor tumani Angor
pedagogika kolleji Maxsus fan o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Inklyuziv ta'limda nogiron maktabgacha yoshdagi bolalarning (aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar misolida) kognitiv rivojlanishi uchun sharoit sifatida pedagogik hamkorlikni tashkil etish zarurati asoslanadi. Mahalliy maktabgacha ta'lim yangi ta'lim standartlari va talabalarning teng ta'lim imkoniyatlariga tayanadi. Muallifning pozitsiyasi shundan iboratki, inklyuziv ta'limda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim sohasini rivojlantirish bolalarning o'qituvchilar (o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilar) bilan hamkorligi jarayonida eng muvaffaqiyatli hisoblanadi. Tambov shahridagi "Zvonochek" 5-sonli bolalar bog'chasi mbdou bazasida o'tkazilgan eksperimental tadqiqot natijalari keltirilgan. Eksperimental ishda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan 20 maktabgacha yoshdagi bolalar ishtirok etdi. Kognitiv aqliy jarayonlarni o'rganish diagnostika usullari yordamida amalga oshirildi: "tuzatish testi" ;" 10 so'z"; "Ortiqcha narsalarni istisno qilish". Inklyuziv ta'limda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishi uchun shart sifatida ishlab chiqilgan pedagogik hamkorlik dasturi ikkita blokni o'z ichiga oladi: birinchi blok - "tashqi dunyo bilan tanishish" darslari; ikkinchi blok - maktabgacha ta'lim tashkiloti sharoitida bolalar, o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilarning birgalikdagi faoliyati jarayonida "elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish" darslari. Dasturning tanlangan bloklari o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi, pedagogik hamkorlikning asosiy omillari aniqlanadi. Nazorat bosqichida aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda (eksperimental va nazorat guruhleri) shakllangan™ kognitiv jarayonlar darajasining qiyosiy tahlili taqdim etiladi, bu sinovdan o'tgan dasturning samaradorligini isbotlaydi.*

Kalit so'zlar: *pedagogik hamkorlik; kognitiv rivojlanish; nogiron maktabgacha yoshdagi bolalar; aqliy zaiflik; inklyuziv ta'lim*

KIRISH

Zamonaviy maktabgacha ta'lim barcha toifadagi bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlaydigan yangi ta'lim standartlariga asoslanadi. Maktabgacha ta'lim muassasasining ta'lim muhitiga kiritilgan rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar soni har yili ko'payib bormoqda, bu ularning shaxsiy ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos kelishi kerak. "Inklyuziv ta'lim, o'quv jarayonini tashkil etish shakli bo'lib, undan foydalangan holda nogiron bolalarni o'qitish va tarbiyalash umumiy ta'lim dasturlarini normal rivojlanayotgan tengdoshlari bilan yagona oqimda

amalga oshiradigan muassasalarda amalga oshiriladi, eng muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalar majmuini hal qiladi" [1, 155-bet] va o'qituvchilar jamoasining hamkorligiga asoslanadi.

Nogiron bolalar orasida eng katta guruh-bu aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar (Zpr). Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalar, qoida tariqasida, kognitiv jarayonlarni rivojlantirishda me'yoriy rivojlanayotgan tengdoshlaridan orqada qoladilar. Sezgi ma'lumotlarini uzatishning buzilishi va atrofdagi voqelik to'g'risida olingan bilimlarning etarli emasligi sababli idrok darajasi pasayadi. Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalar kognitiv faollikning pasayishini namoyish etadilar. Ular og'zaki materialni samarali yodlash va ko'paytirishning past darajasi bilan ajralib turadi; ixtiyoriy xotiraning o'zboshimchalik bilan ustunligi; mexanik yodlash og'zaki-mantiqiy xotirani bostiradi. Zpr bilan og'rigan bolalarda analitik va sintetik faoliyatga asoslangan vazifalarni bajarish (taqqoslash, tahlil qilish, sintez qilish, umumlashtirish, mavhumlashtirish va konkretlashtirish) eng katta qiyinchiliklarga olib keladi.

MUAMMONI SHAKLLANTIRISH

Adabiy manbalarni tahlil qilish (N. yu. Boryakova, L. B. Baryaeva, A. B. Beloshistaya, O. G. Prixodko, T. A. Strekalova, U. V. Ulenkova) hozirgi vaqtda maktabgacha yoshdagi bolalarning Zpr bilan samarali kognitiv rivojlanishi va ushbu jarayonning uslubiy ta'minoti etarli emasligi o'rtasida ziddiyat mavjud degan xulosaga kelishimizga imkon berdi. inklyuziv ta'lim shartlari. Inklyuziv ta'lim amaliyotchilarga o'z vazifasini qo'yadi: ta'lim tashkilotlari sharoitida aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish uchun konstruktiv sharoit yaratish [2-8].

L. A. Golovchits va N. V. Miklyaevaning ta'kidlashicha, nogiron bolalar bilan ishlash samaradorligi o'qituvchilar tomonidan bolalarning ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayoniga rahbarlik qilish samaradorligiga, hamkorlikning mazmuni va xususiyatiga, kattalarning yordamiga bog'liq [9; 10]. Bu maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim faoliyatidagi o'qituvchilarning hamkorligi bo'lib, inklyuziv ta'limga kiritilgan har bir o'quvchining imkoniyatlarini moslashuvchan ravishda hisobga olishga imkon beradi. Inklyuziv ta'lim sharoitida Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalashda maktabgacha ta'lim muassasasining barcha mutaxassislari, birinchi navbatda o'qituvchi-defektolog va o'qituvchi o'rtasida o'zaro munosabatlarning to'g'ri tizimini yaratish kerak. Buning sababi quyidagicha: o'qituvchi-defektolog bilimlarni uzatadi, sinfda bolalarda ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantiradi, o'qituvchi ularni erkin faoliyatda mustahkamlaydi. Faqat mutaxassislarning yaqin hamkorligi nogiron bolalarning kognitiv aqliy jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi [11].

Biz o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilarning hamkorligini nafaqat o'quv jarayonidagi o'zaro ta'sir, balki aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradigan psixologik va pedagogik yordam va qo'llab-quvvatlash sifatida ko'rib chiqamiz.

TADQIQOT NATIJALARI

Ekspperimental tadqiqot Tambov shahridagi 5-sonli "Zvonochek" bolalar bog'chasi mbdou negizida o'tkazildi. Tajribada nimali Zpr bilan 20 maktabgacha yoshdagi bolalar ishtirok etdi. Ulardan 10 nafari eksperimental guruhga, 10 nafari esa nazorat guruhiga kirgan. Bolalarning yoshi 6-7 yosh.

Tadqiqot ishlari pedagogik eksperimentning aniqlovchi, shakllantiruvchi va nazorat bosqichidan iborat edi.

Pedagogik eksperimentning aniqlash bosqichining maqsadi nazorat va eksperimental guruhlarining bolalarida shakllangan™ kognitiv jarayonlar darajasini aniqlash edi.

Pedagogik eksperimentning shakllantiruvchi bosqichining maqsadi aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishi jarayonida o'qituvchi-nuqson-jurnal va o'qituvchilar o'rtasidagi pedagogik hamkorlikning zamonaviy dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish edi.

Pedagogik eksperimentning nazorat bosqichining maqsadi aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishi jarayonida o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilar o'rtasida ishlab chiqilgan pedagogik hamkorlik dasturidan foydalanish samaradorligini aniqlash edi.

Kognitiv aqliy jarayonlarni o'rganish diagnostika usullari yordamida amalga oshirildi: "tuzatish testi", "10 so'z", "ortiqcha narsalarni istisno qilish". Tadqiqotning aniqlash bosqichi natijalari sek. 1.

"Tuzatish testi" metodologiyasini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, barcha sub'ektlarda kontsentratsiya va diqqatning barqarorligi darajasi deyarli bir xil, ammo ilmiy adabiyotlarda keltirilgan me'yoriy qiymatlardan ancha past.

"10 so'z" metodologiyasini bajarish barcha mavzularda ko'plab qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Maktabgacha yoshdagi bolalar 5-6 dan ortiq so'zlarni takrorlamadilar, ko'rsatmalarni tushunishda qiyinchiliklar paydo bo'ldi, yodlash jarayonida dinamika kuzatilmadi.

"Ortiqcha narsalarni istisno qilish" usuli Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalarning analitik va sintetik faoliyatini o'rganishga imkon berdi. Fikrlash jarayonlarining rivojlanish darajasi past va o'rta darajada edi. Bolalar yordam olishmadi, tashqi belgilarga tayanib raqamlarni chiqarib tashladilar, qarorlarini tushuntira olmadilar, ammo eksperimentatordan tasdiqlash reaktsiyasini kutishdi.

Birinchi blok darslari "tashqi dunyo bilan tanishish":

- chizish, modellashtirish, qo'llash bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri ta'lim faoliyati (GCD) jarayonida;

- rolli o'yinlar paytida;
- badiiy adabiyotni o'qiyotganda;
- yurish paytida.

Ikkinchi! blok darslari "elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish":

- erkin faoliyatda;
- didaktik o'yinlarda;

- yurish, ekskursiyalar paytida;
- GCD chizish, modellashtirish, qo'llash jarayonida.

Bolalarning o'quv jarayonida pedagogik mehnat tizimi qurildi muassasa mutaxassislari o'rtasida tenglik. Avvalo, bu o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilarga tegishli edi, chunki ular bolalar bilan doimiy aloqada. O'qituvchi-defektolog darslarning qisqacha mazmunini ishlab chiqdi va ularni yuqoridagi bloklar bo'yicha olib bordi. Har bir dars to'g'ridan-to'g'ri bilim jarayonlarini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar, o'yinlar, vazifalarga asoslangan. O'qituvchi o'z bilimlarini mustahkamlab, bolalar bilan erkin faoliyatda o'qituvchi-defektologning mashg'ulotlaridan o'yinlar, mashqlardan foydalangan.

Pedagog-defektolog butun tuzatish-ta'lim jarayonining koordinatori va tashkilotchisi bo'lgan: tashqi dunyo bilan tanishish, elementar matematik tasavvurlarni (FEMP) shakllantirish, nutqni rivojlantirish va savodxonlikka tayyorgarlik ko'rish bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazgan. O'qituvchi-defektolog Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv jarayonlarni rivojlantirish bo'yicha maxsus o'qitish usullari, o'yinlar, mashqlar va vazifalarga tayangan.

Shuni ta'kidlash kerakki, barcha mavzularni o'rganishda nafaqat maxsus darslar, balki kundalik hayotda o'rganilayotgan ob'ektlar va hodisalarni aniq kuzatish, o'rganilganlar bilan harakatlar zarur faqat yosh guruhi o'qituvchilari tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan ularning fazilatlarini, xususiyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish uchun ob'ektlar. Darslardan tashqari, muhim tarkibiy qism didaktik o'yinlar (og'zaki, narsalar, o'yinchoqlar bilan), ekskursiyalar, o'quv muammolarini hal qilishga qaratilgan o'yin elementlari edi.

Yosh guruhi o'qituvchilari sinfda olgan bilimlarini bolalarning erkin faoliyatida, masalan, Syu-Jet-rol o'yinida mustahkamladilar. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalar nafaqat ma'lum ma'lumotlarni olishdi, balki atrofdagi narsalar va hodisalar haqidagi g'oyalarni kengaytirdilar.

Tuzatish va rivojlantirish ishidagi birlik o'qituvchi-defektolog va o'qituvchilarning hamkorligi bilan ta'minlandi: maktabgacha yoshdagi bolaning etakchi faoliyat turiga-o'yinga tayanish; o'qituvchilar tomonidan o'qituvchi-defektolog darslaridan didaktik o'yinlardan foydalanish; sog'liqni saqlash texnologiyalaridan foydalanish (dinamik pauza, Art-terapiya, gevseme, gimnastika (barmoq, nafas olish, ko'zlar uchun), ochiq o'yinlar, fonetik ritm va boshqalar)); mutaxassislarning o'zaro ta'sir daftaridan foydalanish, turli vaqt bosqichlarida Zpr bilan maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv jarayonlarning shakllanish darajasini birgalikda baholash.

Tadqiqotning nazorat bosqichi barcha bolalar bilan tadqiqotning aniqlash bosqichi metodologiyasiga muvofiq o'tkazildi. Nazorat guruhidagi bolalarda kognitiv jarayonlarning shakllanish darajasi ahamiyatsiz dinamikani namoyish etadi. Kognitiv jarayonlarni rivojlantirishdagi barcha qiyinchiliklar saqlanib qoldi.

Eksperimental guruh sub'ektlarida kontsentratsiya va diqqatning barqarorligi ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi. Maktabgacha yoshdagi bolalar "tuzatish testi"

metodologiyasida ko'proq qatorlarni ko'rishga muvaffaq bo'lishdi va diqqatning barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan ixtiyoriy e'tiborning etarli darajasini ko'rsatdilar.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Smolyarchuk I. V. oilani psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash inklyuziv ta'limda nogiron bolalarning ijtimoiy rivojlanishining sharti sifatida // gumanitar fanlar. 2018. № 2 (42). 152-157-betlar.
2. Boryakoea N. yu. aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarni tuzatish va rivojlantirish bo'yicha ta'lim va tarbiya. Nazariya va amaliyot. Yaroslavl: Kansler, 2017 Yil. 169 s.
3. Boryakoea N. yu. rivojlanish bosqichlari. Bolalarda aqliy zaiflikni erta tashxislash va tuzatish. M.: Gnome-Press, 2002 Yil. 62 soniya
4. Baryaea L. B. aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalar uchun matematik ta'limning integral modeli: muallif. dis. - qaniydi? ... doktor ped.-qaniydi? fanlar. M., 2005 yil. 41 soniya
5. Beloshistaya A. V. maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish vositasi sifatida matematik tarkibdagi konstruktiv vazifalarning maxsus tizimi // Maktabgacha tarbiyachi. Ta'lim va o'qitish metodikasi va amaliyoti. 2018. № 2. 4-12 betlar.
6. Parishko O. G. nogiron bolalarda matematik tasavvurlarning buzilishi / / zamonaviy pedagogik ta'lim muammolari. 2017. № 56-8. 186-193-betlar.
7. Yegorova I. E. rivojlanishdan orqada qolgan boshlang'ich maktab o'quvchilarining xotirasi va fikrlash xususiyatlari. M.: Pedagogika, 1973. 148 s.